

SÄÄTELYÄ, KAOOTTISUUTTA JA ITSETUTKISKELUA.

SEKAKÄYTÖN MÄÄRITELMIÄ JA MERKITYKSIÄ PÄIHDETYÖN AMMATILAISTEN
JA KÄYTTÄJIEN TULKITSEMANA¹

Sanna Väyrynen: *YTT, kuntouttavan sosiaalityön professori (ma), Lapin yliopisto*

Kati Kataja: *VTT, erikoistutkija, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos*

Pekka Hakkarainen: *tutkimusprofessori, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos*

Sanna Kailanto: *FT, erikoissuunnittelija, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos*

Karoliina Karjalainen: *TtT, erikoistutkija, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos*

Kristiina Kuussaari: *VTT, erikoistutkija, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos*

Christoffer Tigerstedt: *Dosentti, erikoistutkija, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos*

sanna.vayrynen@ulapland.fi; kati.kataja@thl.fi; pekka.hakkarainen@thl.fi; sanna.kailanto@thl.fi;

karoliina.karjalainen@thl.fi; kristiina.kuussaari@thl.fi; christoffer.tigerstedt@thl.fi

Janus vol. 23 (3) 2015, 284–299

Janus

Tiivistelmä

Päihteiden sekakäyttö on viime aikoina nostettu laajempaan yhteiskunnalliseen keskusteluun, ja sen on todettu lisääntyneen merkittävästi viime vuosikymmeninä sekä Suomessa että kansainvälisesti. Käsitteenä sekakäyttö on epämääräinen, ja sen määritelmät vaihtelevat niin päihdetyössä kuin tutkimuskirjallisuudessa. Tarkastelemme päihteiden käyttäjien ja päihdetyön ammattilaisten määritelmää päihteiden sekakäytölle. Empiirisenä aineistona käytämme päihteiden käyttäjien haastatteluja ja päihdetyön ammattilaisille suunnattua sähköpostikyselyä. Aineistoja olemme käsitelleet sisällönanalyysin keinoin. Analyysimme osoittaa, että käyttäjien ja ammattilaisten määritelmät ovat moniulotteisia ja toisiinsa kietoutuneita. Määritelmiä ohjaavat vahvat sekakäyttöön liitetyt mielikuvat, jotka heijastuvat aineistossa tuotettuun ymmärrykseen päihteiden käytöstä ja käyttäjästä.

JOHDANTO

Alkoholia, huumeita ja lääkkeitä on käytetty päihtymystarkoituksessa yhdessä, erikseen ja rinnakkain läpi historian. Niin sanottu sekakäyttö on tutkimusilmionä kuitenkin nostettu laajempaan kansalliseen ja kansainväliseen keskusteluun vasta viime aikoina (EMCDDA 2009; Hakkarainen ym. 2011; Klein 2013). Lähihistoriaan sijoittuva tarkastelu osoittaa, että alkoholin ja huumeiden yhteiskäyttö on lisääntynyt merkittävästi viimeisen 40 vuoden aikana (Martin 2008, 97).

Vaikka käytännön tasolla sekakäyttöä esiintyy nykypäivänä yhä enemmän, teoreettinen ja empiirinen tieto sekakäytön käyttötavoista on puutteellista (Schensul ym. 2005; Ives & Ghelani 2006; Quintero 2009). Hakkarainen ja

Metso (2009) löysivät vuosien 1972 ja 2007 välille asettuvassa kirjallisuuskatsauksessaan yli 600 sekakäyttöä sivuaavaa tutkimusta. Kuitenkin ainoastaan muutama niistä syventyi päihteiden sekakäyttöön tarkemmin (esim. Earlywine & Newcomb 1997; McCabe ym. 2006). Käyttäjille ja päihdetyön ammattilaisille sekakäyttö on arkipäiväinen ilmiö, mutta päihdetutkimuksessa sen erityispiirteet ovat pitkälti systematisoimatta ja tunnistamatta (Hakkarainen & Metso 2009, 119).

Suomessa sekakäyttöilmiö on tunnettu pitkään erityisesti huumehoidon piirissä (Nuorvala ym. 2004). Hakkarainen (1987) käsitteli huumeiden käytön erilaisia muotoja liseniaattityössään 1980-luvulla ja liitti sekakäytön heikkoon käytön hallintaan, erityisesti ”holtittomaan käyttötapaan”. Seka-

käytöstä onkin puhuttu meillä ilmiönä, joka kuvaa lähinnä vaikeasti ongelmalista huumeiden käyttöä (Hakkarainen 1992, 120–123; Perälä ym. 2012, 295). Esimerkiksi Helsingissä huono-osaisten huumeidenkäyttäjien alakulttuuria luonnehtii keskeisimmin juuri laittomien huumeaineiden, alkoholin ja erilaisten lääkeaineiden sekakäyttö (Tammi ym. 2011).

Toisaalta meillä on 2000-luvulla tehty havaintoja myös toisenlaisesta, satunnaisemmasta ja vähemmän ongelmakäyttöön kytkeytyvästä sekakäytöstä (Seppälä 2003, 34–35). Tutkimukset osoittavat, että Suomessa huumeiden käyttö on tiiviisti yhteydessä alkoholin kulutukseen ja juomatapoihin (esim. Partanen 1994; Salasuo 2004; Hakkarainen & Metso 2009). Kuten ulkomailla (Parker 2005, 210; Demant 2010) myös meillä huumeiden viihdekäyttö tapahtuu usein sellaisissa ympäristöissä ja tilanteissa (juhlat, baarit, klubit), joissa alkoholiakin käytetään. Vuoden 2010 väestökyselyn mukaan noin yksi seitsemästä nuoresta aikuisesta miehestä raportoi ainakin satunnaisesta sekakäytöstä (Hakkarainen ym. 2011, 406). Sekakäyttö ei siten ole pelkästään ongelmakäyttäjien rajoittuva ilmiö.

Käsitteenä sekakäyttö on hankalasti määriteltävä. Kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa käsitteelle sekakäyttö (polydrug use) löytyy erilaisia määritelmiä. Sekakäyttöä on tyypitelty esimerkiksi eri aineiden käytön ajoittumisen mukaan (Schensul ym. 2005) tai eri aineiden yhdistämisen farmakologisten vaikutusten tai niiden tavoittelun mukaan (Ives & Ghelani 2006; Grov ym. 2009). Ilmiötä on lähestytty sekä kvantitatiivisella että kvalitatiivisella otteel-

la. Kvantitatiivisissa lähentymistavoissa sekakäyttäjää on luokiteltu esimerkiksi käytettävien päihteiden määrän, käytön intensiteetin (Smith ym. 2011) tai erilaisiin päihdeyhdistelmiin perustuvan jaottelun mukaan (Font-Mayolas ym. 2013). Laadullisilla tutkimuksilla on tavoiteltu sekakäytön sosiaalisia merkityksiä erilaisissa kulttuurisissa konteksteissa, kuten yökerhoissa (Boeri ym. 2008) tai opiskelijayhteisössä (Quintero 2009) ja ongelmakäyttökulttuurien yhteydessä.

Suomen kielessä sekakäytöllä viitataan usein joko eri päihteiden yhtäaikaiseen käyttöön tai siihen, että käyttäjä on sosiaalisesti tai mentaalisesti sekaisin. Sekakäytöstä puhuttaessa kyse on mielikuvista, joihin liittyy moraalisia ja ideologisia merkityksiä ja jotka ovat jatkuvan neuvottelun alaisina. Ne ohjaavat sitä, minkälaisen instituutioiden hoidettaviksi, määriteltäviksi ja käsiteltäviksi päihdeongelmat päätyvät (Room 1978 ja 2001.) Mielikuvat heijastuvat ihmisen tapaan suhtautua asioihin, määritellä ja antaa niille merkityksiä.

Sosiaali- ja terveystalvissa kohdataan sekakäyttöä ja -käyttäjää monilla tasoilla ja tavoilla. Myös siellä mielikuvien merkitys on nähtävillä. Pesola (2004, 517) on todennut, että perusterveydenhuollossa sekakäyttäjien suhtaudutaan varautuneesti ja heidän hoitoaan pidetään vaativana. Sekakäyttäjät nähdään henkilöinä, jotka lääkäreiden kiirettä ja vaihtuvuutta hyväksi käyttäen pyrkivät hankkimaan mieleisiään, päihdetarkoituksiin sopivia lääkkeitä (Alaja 1998). Huumehoidon asiakkaista 62 prosentin on todettu käyttävän ainakin kolmea päihdettä, minkä on nähty vaikeuttavan huumehoidon onnistumista (Tanhua

ym. 2011). Sekakäytön lisääntyminen päihdehuollon erityispalveluissa tuli esiin myös suurissa kaupungeissa tehdyn päihdepalveluihin pääsyä koskevan raportin yhteydessä (Kuljukka ym. 2013).

Laittomien huumeaineiden, alkoholin ja lääkeaineiden sekakäyttö on siis todettu kasvavaksi ongelmaksi päihdepalveluissa. Myös sekakäytön yhteiskunnalliset haitat ovat huomattavat. Sekakäytöllä on merkittävä rooli esimerkiksi huumeisiin liittyvissä kuolemissa ja huumerattijuoppoustapauksissa (Salasuo ym. 2009; Karjalainen ym. 2010). Lisäksi sekakäyttö ei rajoitu vain huumeiden ongelmakäyttäjien keskuuteen vaan on kattavuudeltaan selkeästi laajempi ilmiö. Kaikki nämä seikat puhuvat sen puolesta, että tästä ilmiöstä tarvitaan lisää tutkimustietoa. Yksi keskeinen aspekti piilee siinä, mitä sekakäytöllä oikeastaan ymmärretään.

Tässä artikkelissa paneudumme sekakäyttöön käyttäjien ja päihdehuollon ammattilaisten näkökulmista ja kysymme, miten he sekakäytön määrittelevät ja millaisia merkityksiä he sekakäytölle antavat. Lähestymme kysymystä siis tavallaan kahden erityyppisen asiantuntijuuden kautta. Sekakäyttäjät edustavat kokemusasiantuntijuutta ja päihdehuollon ammattilaisilla on pitkä historia sekakäyttäjien kohtaamisesta palvelujärjestelmässä. Tavoitteenamme on kuvata kahden kvalitatiivisen aineiston (sekakäyttäjien haastattelut ja ammattilaisille suunnattu vapaamuotoinen sähköpostikysely) avulla sekakäytön moninaisia määritelmiä ja merkityksiä sekä tehdä näkyväksi käyttäjien ja ammattilaisten suhtautumistapoja sekakäyttöön. Tiedostamme näkökulmien ja aineis-

tojemme erilaisuuden emmekä vertaile käyttäjien ja ammattilaisten sekakäytön määritelmien eroja tai yhdenmukaisuuksia. Sen sijaan tarkoituksenamme on osoittaa sekakäyttöilmion monimuotoisuutta kahden erilaisen laadullisen aineiston nojalla.

AINEISTO JA MENETELMÄT

Tutkimuksen aineisto koostuu huumeiden käyttäjien teemahaastatteluista ja päihdetyön ammattilaisille suunnatusta sähköpostikyselystä. Käyttäjien haastatteluissa kysyttiin muun muassa elämäntilanteesta, pähteiden käytöstä osana elämäntilanteesta, eri pähteiden yhdistelemisestä, suosikkikombinaatioista, tyyppillisistä, miellyttävistä ja epämiellyttävistä käyttötilanteista sekä sekakäytön riskeistä ja hallinnasta. Teemahaastattelut etenivät aiheesta toiseen vapaamuotoisesti haastateltavan ehdoilla. Haastattelijä esitti vain tarvittaessa jatkokysymyksiä ja tarkisti, että kaikki haastattelun teemat tulivat läpikäytyiksi (ks. Eskola & Suoranta 1998, 87).

Haastatteluja tehtiin viidessä eri kaupungissa Suomessa vuosien 2012–2013 aikana. Suuri osa haastatteluista käytti huumeita suonensisäisesti ja erilaisten psykoaktiivisten lääkeaineiden väärinkäyttö oli myös yleistä. Haastatteluilla oli huumeiden käyttöön liittyviä oheisongelmia kuten vankilatuomioita ja toimeentulovaikeuksia, sosiaalisen verkoston kapeutumista huumekeuihin, arjen rakentumista pähteiden käytön ympärille sekä erilaisia huumeiden käytöstä johtuvia terveysongelmia. Osalla haastatteluista huumeiden käyttö oli niin sanottua satunnais- tai viihdekäyttöä. Heidän elämässään pähteiden

käyttö liittyi juhlimiseen tai henkisten asioiden etsintään. Muutoin heidän arkeaan raamittivat työt, yliopisto-opinnot, erilaiset urheiluun ja kulttuuriin liittyvät harrastukset. Haastatelluissa oli myös muutamia alkoholin suurkuluttajia, joiden elämässä huumeiden käyttö tapahtui lähinnä alkoholin ohella.

Haastateltujen valintakriteerinä oli, että henkilöllä oli kokemuksia useiden eri päihteiden käytöstä. Lisäksi rajasimme tarkasteluamme koskemaan sellaisia käyttäjiä, joilla oli kokemusta laittomien huumeiden käytöstä. Osallistujat rekrytoitiin terveysneuvontapisteistä, päiväkeskuksista ja käyttäjähdistyksistä. Osa tavoitettiin lumipallomenetelmällä. Haastattelut suoritettiin edellä mainittujen paikkojen lisäksi kahviloissa ja ravintoloissa sekä kauppakeskuksissa ja haastateltavien kodeissa. Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin. Kestoltaan ne vaihtelivat 10 minuutin ja 2,5 tunnin välillä. Keskimäärin haastattelut olivat noin tunnin mittaisia. Haastateltuja henkilöitä oli yhteensä 46 (11 naista, 35 miestä), ja he olivat iältään 20–57-vuotiaita.

Teemahaastattelussa kiinnostus suuntautuu esimerkiksi siihen, miten ihmiset tulkitsevat asioita ja minkälaisia merkityksiä he niille antavat (Hirsjärvi & Hurme 2011, 137–138). Haastattelujen luennassa olemme pyrkineet olemaan avoimia haastateltujen tuottamille omille sekakäytön määritelmille. Haastattelutilanteissa emme pyytäneet haastateltavia varsinaisesti määrittelemään sekakäyttöä, vaan tulkitsimme heidän antavan sekakäytölle sisällöllisen määritelmän silloin, kun he mainitsivat termin ”sekakäyttö” kuvatessaan joko omaa käyttöönsä tai vaihtoehtois-

ti jonkun muun henkilön päihteiden käyttöä havainnollistaakseen ilmiötä yleisemmin käyttäjänäkökulmasta. Näihin määritelmiin kiinnittyivät sekakäytön moninaiset merkitykset. Analyysiin valitsimme niiden 28 henkilön haastattelut, jotka tulivat määritelleeksi sekakäytön.

Käyttäjahaastattelujen esiluenta paljasti sekakäytön käsitteellisen moniulotteisuuden. Tämä innosti meitä tarkastelemaan ilmiötä myös päihdetyön ammattilaisten näkökulmasta. Tutkimusten mukaan päihdehuollon ammattilaisten asenteet heijastuvat hoidon ja kuntoutuksen onnistumiseen (esim. Romakaniemi & Väyrynen 2011; Koivisto ym. 2013, 2927). Päihdehuollon ammattilaisille lähetettiin sähköpostikysely, jossa heitä pyydettiin vastaamaan avoimiin kysymyksiin. Kysymykset koskivat sitä, miten he määrittelevät sekakäytön, millaisena sekakäyttö näkyy heidän työssään, miten he kuvailisivat tyypillistä sekakäyttäjää ja minkälaista on sekaisin päihteitä käyttävän henkilön hoito ja kuntoutus. Aineisto kerättiin vuonna 2013 lähettämällä pienenmuotoinen kysely sähköpostilla kaikille A-klinikkasäätiön 67:lle Helsingin ja Tampereen työntekijälle. Vastauksia saatiin yhteensä 19. Vastanneiden joukossa oli erilaisen koulutustaustan omaavia päihdetyön ammattilaisia: lääkäreitä, sairaan- ja lähihoitajia, sosiaalityöntekijöitä sekä sosiaaliterapeutteja. Vastaukset ovat pituudeltaan 1–2 liuskaa. Kyselyyn osallistuneista naisia oli 13 ja miehiä 6.

Tutkimukseemme valikoituneen aineiston (28 käyttäjahaastattelua, 19 ammattilaisen vastausta) analyysissä käsitimme aineistolähtöistä sisällön erittelyä (ks. Eskola & Suoranta 1998, 186–189).

Analyysissä etenimme hierarkkisesti alhaalta ylöspäin siten, että ensimmäisessä vaiheessa poimimme kaikki aineistossa esiintyneet erilaiset sekakäytön määrittelytavat. Emme keskittyneet vain tyypillisimpiin sekakäytön määrittelytapoihin, vaan huomioimme myös harvemmin aineistossa esiin nousseet poikkeukselliset määritelmät. Tämän jälkeen analysoimme määrittelyihin liittyvät sekakäytön merkitykset ja suhtautumistavan ilmiöön. Lopputuloksena on yhteensä kymmenen temaattista kategoriaa, joita kutsumme sekakäytön määritelmiksi ja niihin sisältyviksi merkityksiksi. Viimeisessä analyysivaiheessa jaoin vielä määritelmät kahteen pääkategoriaan, ulkoiseen ja sisäiseen, sen mukaan, mistä suunnasta ja näkökulmasta sekakäyttöä tarkasteltiin.

Ulkoisiksi lähestymistavoiksi olemme nimenneet analyttisen, kliinisen, ajallisen, aineperusteisen ja aineiden saatavuuteen perustuvat määritelmät. Sisäisiä lähestymistapoja ovat fyysinen itselääkintä, psyykinen itselääkintä, kontrollin menetys, juhliminen ja itsetutkiskelu. Ulkoiset ja sisäiset lähestymistavat kietoutuvat toisiinsa ja molemmissa korostuvat kokemukselliset asiat, mutta hieman eri tavoin. Ulkoisissa lähestymistavoissa painottuvat käytön ulkoiset merkitykset ja reunaehdot, jotka selittävät tai mahdollistavat käyttöä. Ne pohjautuvat sellaiseen kokemustietoon, joka ei edellytä sisäistä, ruumiillista kokemusta asiasta. Ulkoiset lähestymistavat ovat yleisiä ammattilaisille, kun taas käyttäjillä korostuvat sisäiset lähestymistavat ja ruumiillistuneet kokemukselliset merkitykset.

Ammattilaiset ja käyttäjät määrittelevät sekakäyttöä omista lähtökohdistaan:

ammattilaiset hoidon ja kuntoutuksen kysymyksinä ja käyttäjät omaan elämänsä kuuluvina kulttuurisina, tilanteisina ja ajallisina kysymyksinä. Tästä syystä aineistot poikkeavat toisistaan, vaikka molemmissa käsitelläänkin sekakäytön määritelmiä. Myös erilaiset aineistonkeruumenetelmät heijastuvat informanttien tapaan pohtia asiaa. Yhtäältä erilaiset näkökulmat voidaan nähdä rikkautena silloin, kun tarkoituksena on analysoida sekakäytön erilaisia määritelmiä ja monimuotoisuutta. Toisaalta on huomioitava aineiston rajat. Siksi emme esitä tuloksia vertailuasetelmana, vaan pyrimme tuomaan esiin sekakäytön määritelmien kirjoja ja erilaisia merkityksiä. Tulosluku etenee siten, että näytämme ensin ammattilaisaineistosta analysoimiamme sekakäytön määritelmiä. Sen jälkeen siirrymme tarkastelemaan ilmiötä käyttäjien näkökulmasta. Koska käyttäjien ja ammattilaisten määritelmät sivuavat toisiaan ja ovat osin päällekkäisiä, esitämme määrittelytavan siinä yhteydessä, jossa se on eniten esillä.

SEKAKÄYTÖN MÄÄRITELMIÄ AMMATTILAISTEN TULKITSEMINA

Ammattilaisaineistossamme korostuvat siis *ulkoiset lähestymistavat*. Niillä viitataan aineiden käytön sosiaalisiin ehtoihin, kliinisiin ja objektiivisuutta tavoitteleviin määritelmiin.

Ensimmäisessä, *analyttisessä määritelmässä*, ammattilaiset jäsentävät sekakäytön erityisyyttä suhteessa muuhun päihneiden käyttöön. Seuraava aineistonäyte tuo esiin käytön monikasvoisuuden ja määrittelyn haasteellisuuden. Sekakäytölle ei haeta syytä tai selityksiä,

eikä muullakaan tavalla arvoteta ilmiötä. Sen sijaan määrittelyssä korostuu sekakäytön suhteellisuus, jota työntekijä avaa monista suunnista kokemuksellista ja tieteellistä tietoa hyödyntäen sekä yksilön erityisyyttä korostaen.

Vaikka sekakäyttö kategorisesti niputtaa käsitteensä alle yhtäaikaisen/limittäisen erilaisten psykoaktiivisten päihdyttävien aineiden (väärin)käytön, on se ilmiönä kompleksisempi ja moniselitteisempi ja määritetty aina uudelleen kunkin henkilön tajunnallisuuden, kehollisuuden ja situationaalisuuden määrittelemänä. Ts. kukin käyttäjä konstruoi ensimmäisestä kokeilusta lähtien oman erityislaatuisen merkityssuhteensa kuhunkin käyttämäänsä aineeseen. (Ammattilainen, nainen)

Analyttisessä määritelmässä liikutaan tieteellisen objektiivisuuden ja käytännön päihdetyön rajapinnoilla. Käytännön päihdetyössä tieteellinen tieto on sulautunut osaksi asiantuntijoiden hiljaista tietoa ja ammatillisesta taustasta kumpuavaa ihmiskäsitystä. Hiljaista tietoa on kuvattu erityiseksi tietämisen tavaksi, jota on vaikea ottaa tietoisien tarkastelun kohteeksi, mutta jossa yhdistyvät ihmisen koulutus, ihmiskäsitys ja käytännön kokemus. (Raunio 2004, 103, myös Peräkylä 2005.) Analyttisessä määritelmässä hiljaista tietoa sanallistetaan ja sekakäyttöilmiöön haetaan ymmärrystä, jossa erilaiset ihmiskäsitykset ja selitysmallit risteilevät. Pohdinnassa korostuu holistinen ihmiskäsitys ja pyrkimys kokonaisvaltaiseen ymmärrykseen (Rauhala 1983). Sekakäyttöön suhtaudutaan kuten mihin tahansa ihmiselämää merkityksellistävään asiaan tai toimintoon, jota pyritään

ymmärtämään osana yksilön elämäntarinaa ja historiaa.

Toinen ulkoisiin tekijöihin liittyvä määritelmä korostaa *kliinisiä tekijöitä*. Ammattilaiset määrittelevät ja perustelevat sekakäyttöä lähinnä lääketieteen näkökulmasta ja sen terminologiaa käyttäen. Sekakäyttöä lähestytään arvioimalla sekakäytön oireenkuvaavaa.

Sekakäyttö on eri kemiallisten vaikuttavien aineiden käyttö samanaikaisesti tai elimistössä samanaikaisesti vaikuttava yhdistelmä. Työssäni se näkyy ihmisten erilaisina oireiluina aineiden vaikutusten loputtua tai poistuttua kehosta. Vieroitusoireina ja erilaisina sivuoireina mm. kutina, pahoinvointi jne. (Ammattilainen, nainen)

Kliinisessä määritelmässä työntekijät pyrkivät neutraaliin objektiivisuuteen. Toisin kuin holistiseen ihmiskäsitykseen nojautuvassa lähestymistavassa kliinisessä määritelmässä korostuvat sekakäytön terveydelliset riskit ja fyysiset oireet. Määritelmässä hyödynnetään tutkimustietoa sekakäytön riskeistä, kuten yliannostuksista johtuvista kuolemantapauksista ja muista terveystaustoista (Partanen 2002; Partanen ym. 2004; Salasuo ym. 2009).

Kolmas ulkoisiin tekijöihin liittyvän sekakäytön määritelmä painottaa *ajallisuutta*. Ajallisessa määritelmässä ammattilaiset lähestyvät sekakäyttöä käytettävien aineiden ajoittumisen ja käyttötiheyden välisenä suhteena. Aikaisemmissa, erityisesti kvantitatiivisissa tutkimuksissa eri päihteen käyttöä mittaava aikaperiodi voi olla pitkä, vastaajia on esimerkiksi pyydetty raportoimaan käyttämiään päihteitä viimeksi

kuluneen vuoden sisällä (esim. Smith ym. 2011). Aineistossamme kuitenkin korostuu eri päihteiden käyttämisen intensiteetti, jossa käyttöilheys on sekakäyttöä määrittävä asia.

Sekakäyttö on mielestäni usean eri päihteen yhtäaikaista ja jaksoittaista käyttöä. Eli joko aineita otetaan yhtä aikaa, jotta saadaan yhteisvaikutuksilla päihtymystilaa vahvistettua tai peräkkäin päihteidenkäytön haittavaikutusten minimoimiseksi. (Ammattilainen, nainen)

Ajallisessa määritelmässä sekakäytön muodot voivat vaihdella eri päihteiden tarkoituksenmukaisesta sekoittamisesta (cocktailit, kombot) aineiden jaksotaiseen perättäiskäyttöön. Sekakäyttö näyttäytyy sekä fyysisen itsehoidon keinona että päihtymistilan vahvistajana. Ajatuksena on, että käyttäjät ovat tietoisia aineiden farmakologisista vaikutuksista ja ristiin reagoinneista, jotta he pystyvät säätämään olotilojaan erilaisissa tilanteissa.

Ammattilaiset määrittävät sekakäyttöä myös nojautuen *aineiden saatavuuteen*, jonka he liittävät satunnaiskäyttöön ja huumemarkkinoihin.

Lisäksi on satunnaista sekakäyttöä, mikä liittyy tiettyjen aineiden saatavuuden vaihteluihin, eli käytetään jos tulee eteen laatua hyvällä hinnalla/ilmaiseksi. (Ammattilainen, nainen)

Aineiden saatavuuden vaihtelu katumarkkinoilla on yksi suomalaisen sekakäytön selitysmalli. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että jos käyttäjän ensisijaisesti haluaa ainetta ei ole saatavilla, on mahdollista, että hän käyttää jotain

muuta saatavilla olevaa ainetta. (Partanen 2002; Perälä 2011.)

Sisäisiä tekijöitä painottavista määritelmistä ammattilaiset nojautuvat eniten *fyysiseen itselääkintään*, jossa on kyse siitä, että aineiden käytön motiivit ovat ajan mittaan säännöllisessä käytössä vaihtuneet mielihyvän tavoittelusta ja maksimoinnista epämiellyttävien tunteiden välttelyksi (esim. Koski-Jännes & Hänninen 1998; Partanen 2002).

Sekakäyttöä voi olla myös se, että jollain lääkeaineella/päihteellä pyritään lieventämään jonkun toisen päihteen/lääkkeen vaikutusta. Taustalla on siinäkin selkeä pyrkimys vaikuttaa tunteisiin/toimintakykyyn kemiallisesti. Yhdistelmiä on lukuisia. Kaikki keskushermostoon vaikuttavat lääkeaineet ovat potentiaalista sekakäytön materiaalia yhdessä päihteiksi määriteltävien aineiden kanssa. (Ammattilainen, nainen)

Ammattilaisten fyysisen itselääkinnän määritelmässä sekakäyttö liittyy useimmiten käyttäjän omaehtoiseen vieroitustoireiden lievittämiseen ja aineiden fysiologisiin ominaisuuksiin, joilla käyttäjä säätää olotilojaan. Määritelmässä on kysymys ruumiintilojen säätelystä, johon Rose (2013) viittaa sosiaalisen biologisoitumisena, jonka yhtenä piirteenä on kyky säädellä elintoimintoja ja lisätä vitalisuutta.

SEKAKÄYTÖN MÄÄRITELMÄT KÄYTTÄJIEN TULKITSEMINA

Historialliset, kulttuuriset ja tilannekohtaiset määritykset huumeiden käyttäjästä eivät hallitse ainoastaan käyttäjään kohdistuvia reaktioita. Ne voivat

myös sisäistä osaksi käyttäjien identiteettiä vaikeuttaen heidän mahdollisuuksiaan järjestää arkeaan. (Blomqvist 1998; Väyrynen 2007.) Järvisen ja Ravinin (2011) mukaan tärkeää onkin ottaa tarkemmin huomioon, miten käyttäjät itse määrittelevät käyttöönsä suhteessa käyttäjien omiin kulttuureihin, tavoitteisiin ja rooleihin.

Ulkoisiin tekijöihin liittyvä *kliininen määritelmä* oli myös osalle käyttäjistä tapa lähestyä sekakäyttöä ja arvioida sen riskejä. Ammattilaisista poiketen käyttäjät pohtivat aineiden kliinisiä vaikutuksia omiin kokemuksiinsa nojautuen. Lisäksi kliininen määritelmä oli heille tapa tehdä eroa oman käyttönsä ja muiden henkilöiden sekakäytön ja sen tuottamien ongelmien välillä.

Tämän päivän nuoret ei oikein itekään tiä mitä ne haluaa. Ne on onnellisia sekakäyttäjiä ja hyvin todennäköisesti tuolla elämäntyylillä niitten elämänkaari ei oo kovin pitkä, koska ei kenenkään elimistö kestä niitä rääkkejä. Minä lähen tästä näin, mulla on maksa-arvot kohallaan, mulla on veriarvot suurinpiirtein kohallaan ja verenpaineet on kohallaan, ja mistä johtuu, johtuu siitä että minä en oo mikkään onnellinen sekakäyttäjä. Jos käytän, käytän amfetamiinia. (Käyttäjä, mies)

Yllä olevassa sitaatissa on havaittavissa sekä kliininen että *aineperusteinen määritelmä*. Aineperusteinen määritelmä keskittyy ensisijaisesti käytettävien päihteiden merkitykseen yksilön elämässä (ks. myös Tammi ym. 2011; Font-Mayolas ym. 2013). Vaikka aineiden käyttö olisi rajuakin ja ainerepertuaari mittava, ihminen ei välttämättä miellä omaa käyttöönsä sekakäytöksi. Eronteko ai-

neiden välillä liittyy oman paikan ja identiteetin esittämiseen. Kyse on siitä, millaisena ihminen haluaa muiden näkevän hänet ja miten hän itsensä paikantaa suhteessa päihteiden käyttäjien sisäiseen hierarkiaan. (Väyrynen 2007.) Useissa haastatteluissa päihteiden käyttö nimettiin sekakäytöksi vasta siinä vaiheessa, kun erilaiset lääkkeet tulivat käyttökuviioon mukaan. Käyttäjät kuvasivat ainerepertuaarien laajenemista ja siihen liittyvää elämäntavan muutosta esimerkiksi seuraavasti.

Mä lopetin urheilut ja rupesin juomaan sitä pussikaljaa ja imppasin liimaa ja se oli heti semmost humalahakusta. Mä sammuin johonki bileisiin, mä olin vessassa oksentamassa ja... Siit se sitten lähti niinku valumaan että sit tuli pillerit mukaan ja sitten tuli tää hasis ja sit pikkuhiljaa mua rupes kiehtomaan se semmonen rikollinen elämäntapa ja se että ku helppo raha kiinnosti tietenkin ni mä olin sit hetken pääst varkaissa. Sit aineet niinku muuttu että ku piti olla öisin varkaissa piti pysyy hereillä ja sit mul tuli amfetamiini siihen. Ja sillon nuorempana oli helpompi kiusata lääkäreitä, ku ei ollu tätä internettiä ni sit ku kävi yksityisiä lääkäreitä ni sul saatto olla kassillinen lääkkeitä, mitkä morfiinijohdannaisii, niinkun päivän mittaan mitä oli saanu. Sit mä tutustuin lääkäreihin ja maksettiin niille joku summa ja saati Temgesicci, mikä on niinku vastaavanlainen ku Subutex. Sit mä narahdin niihin ja sit must tuli semmonen sekakäyttäjä. (Käyttäjä, mies)

Kuvauksesta tulee ilmi päihteiden käyttöön sosiaalistuminen, jolloin identiteetin rakentuminen sekakäyttäjäksi tapahtuu vaihe vaiheelta. Sekakäyttö asettuu viimeiseksi vaiheeksi, jossa se-

kakäyttö näyttäytyy riippuvuuskäyttönä ja sen mukaisena toimintana, rikollisena elämäntapana ja elämän kapeutumisen aineiden hankinnan ja käytön ympärille. Koski-Jännes ja Hänninen (1998, 176–177) kuvaavat aineiden kaventaman elämän tajunnallisia vaikutuksia ”tunnelinäköisyytenä” omaan elämään. Elämä keskittyy vain nykyhetkeen ja siinäkin riippuvuuden kannalta välttämättömiin piirteisiin.

Ammattilaisten tapaan myös käyttäjät määrittelevät sekakäyttöä *aineiden saatavuuden* kautta. Ainevalintoja ohjaa tällöin markkinoiden epävakaus, joka ilmenee eri päihteiden saatavuuden ennustamattomuutena ja vaihtuvuutena. Erityisesti, kun käyttö on säännöllistä ja on syntynyt riippuvuus, käyttäjät korostavat, että on käytettävä sitä, mitä on tarjolla.

Ja sitte tää meidän maantieteellinen sijainti täällä kaukana pohjosessa, pois noista isoista keskuksista mihin noita aineita oikeesti tuodaan ja paljon. Missä ois jatkuvasti saatavilla... Täällä ei pääse niin pahasti homma käsistä, kun esimerkiksi Euroopassa, jossa sitä kamaa on niin paljon enemmän ja niin paljon halvemmalla. Täällä tuhottoman kallista, ei täällä kukaan käyttäjä sosiaalivaroilta pysty niin valtavaan käyttöön, että se valuis sormista. Tietysti pillerit, pillerit ja pillerit. Sekakäyttö. Sillä saadaan kuitattua se et $1 + 1 = 3$. (Käyttäjät, mies)

Haastattelemamme käyttäjät näkivät Suomen maantieteellisen sijainnin ja tarkan rajavalvonnan tekevän Suomesta ei-houkuttelevan kohteen suurille kansainvälisille huumevirroille. Epävaakat markkinat nostavat huumeiden hinnan korkealle ja käytön rahoittaminen

on sosiaalituella elävälle katukäyttäjälle hankalaa. Aineiden saatavuuden määritelmässä sekakäyttöä säätelevät markkinat ja pillerit korvaavat kalliimmat aineet.

Sisäisiin tekijöihin liittyvät lähestymistavat korostuvat käyttäjien haastatteluissa kuitenkin enemmän kuin ulkoiset lähestymistavat. Niistä *fyysisen itselääkinnän* tarkoitus on säätää olotiloja siten, että yhdellä päihteellä korjataan toisen päihteen aiheuttamia vieroitusoireita. Sekakäyttö merkityksellistyy tällöin säännöllisenä riippuvuuskäyttönä, jossa käyttäjän tavoitteena on ”normalisoida” itsensä tai ”pitää itsensä terveenä” lääkiten oloaan eri päihteillä (myös Malin ym. 2006). Haastattelemiemme ihmisten elämässä sekakäyttö fyysisenä itselääkintänä aktivoituu siinä vaiheessa, kun käyttäjä ei enää hae päihteistä elämyksiä, vaan on toimintakykynsä säilyttääkseen pakotettu käyttämään useita päihteitä.

Opiaattien kanssa mä oon kokenu et se sekakäyttö on vähä sellasta, että kun pitää yrittää korjata sitä pahaa oloa, niin sit se sekakäyttö tulee siihen. Et mun on pakko petraa itteeni, et enhän mä voi mennä tonne. Et tätä mä en voi enää vetää ku mä oon tän näkönen. Et mutsille tai mihin nyt ootkaan menossa. Ei pysty hoitaa asioita. Ja sit koitat vähä korjaa itseä. Et mulla se on ainakin ollu sitä, että kyllä se sekakäyttö on semmosta korjailuu ollu. En mä oikeesti, jos nyt vähän mieltii, ni ei niistä hae mitään tiloja, et se on vaan sitä olon korjaamista. (Käyttäjät, mies)

Useat haastateltavat nojautuvat *psykkisen itselääkinnän* määritelmään. Sekakäyttöä perustellaan elämän takais-

kuilla, kuten potkuilla, eroilla, firman kaatumisella tai asunnottomaksi ajautumisella. Haastateltujen kertomuksissa psyykkinen itselääkintä merkityksellistyy kriisin ratkaisumallina. Psykkisesti kuormittavat tilanteet ja niihin liittyvät tunteet yritetään turruttaa päihteillä. Saman havainnon ovat tehneet brittiläiset tutkijat, jotka toteavat nuoriin sekakäyttäjiiin kohdistuvassa tutkimuksessaan, että ongelmakäytön todennäköisyys on suuri silloin, kun käytöllä haetaan helpotusta negatiivisiin tunteisiin (Boys & Marsden 2003, 959–960).

Kyl se mun elämässä, ja hyvin monen muunkin mitä oon seurannu, niin sit ku kaikki menee päin vittua. Sit ku tulee semmosia asioita, mitä et enää pysty käsitteleen, niin sit sä rupeet yksinkertaisesti sekakäyttää päihteitä. (Käyttäjä, mies)

Käyttäjahaastatteluissa *kontrollin menetys* on hallitsevin sekakäytön määrittelemisen perusta. Tällöin sekakäyttö jäsenetään joko holtittomana tai pakonomaisena käyttönä (myös Hakkarainen 1987). Kontrollin menetys näyttäytyy hällävälää-asenteena ja sekakäyttö on osa kaoottista ja hallitsematonta elämäntilannetta, jossa suhde itseen, lähiverkostoon ja yhteiskunnallisiin instituutioihin on ristiriitainen ja säröilevä.

Stereotyyppinen sekakäyttäjä, sellanen ihminen jo käyttää ensinnäkin opiaatteja ja spiidejä, melko lailla mitä tahaansa mitä ne saa käsiinsä ja laadulla ei ole merkitystä. Ja kuluneet vaatteet, haisevat, ei kovinkaan kohteliasta käytöstä, sotkee paikkoja, kyllä näitä tällaisia ihmisiä on ja niissä yleensä on se, että siinä on alkoholi, bentsot ja ihan kaikkea sekasin. (Käyttäjä, mies)

Kun sekakäyttö hahmotetaan kontrollin menettämisenä, ääritapauksissa mitä tahansa päihteitä ollaan valmiita käyttämään milloin tahansa ja keinolla millä hyvänsä. Tämä vastaa yleistä selitysmallia, missä addiktiot nähdään oireena heikosta tahdonvoimasta ja itsekontrollin puutteesta (ks. esim. Sulkunen 2007, 544). Taustalla on kuitenkin usein myös vaikeita elämäntapahtumia, sosiaalista ja henkistä huonovointisuutta, joihin haetaan helpotusta päihteitä käyttämällä (Väyrynen 2007; Virokannas 2013). Elämän yleinen hallitsemattomuus on omiaan johtamaan vaikeuksiin viranomaisten kanssa ja lopulta leimautumiseen ja yhteiskunnalliseen syrjäytymiseen. Kuten Tammi ym. (2011, 52) toteavat, Helsingin huumeongelmaisten sekakäyttäjien elinolosuhteet, muun muassa taloudellinen tilanne tai terveydentila, ovatkin usein huonommat kuin yksittäisiin aineisiin keskittyvillä käyttäjillä. Huomionarvoista on, että myös käyttäjien keskuudessa sekakäytöstä puhutaan usein kolmannessa persoonassa. Siitä halutaan erottautua, koska sekakäytöllä on huumeuskulttuurin sisäisessä hierarkiassa alhainen status ja asenteet sitä kohtaan ovat kielteisiä.

Kuten alussa totesimme, sekakäyttö on kuitenkin saanut vahvan sijan myös huumeaineiden viihdekäytössä ja tämän päivän juhlimiskulttuureissa (esim. Salasuo 2004; Parker 2005; Grov ym. 2009; Measham & Moore 2009). Samaa tapaan meidänkin aineistossamme jotkut käyttäjät määrittelevät sekakäyttöä osana *juhlimista ja hauskanpitoa*. Kuvauksissa on vaihtelua sen suhteen, miten hallittua sekakäyttö juhlimiskontekstissa on. Käyttö voi olla uteliaisuuteen perustuvaa kokeiluasteen viihdekäyttöä, mutta myös päihdehakuista

käyttäytymistä, jolloin juhlatunnelma on kiinni siitä, miten sekaisin ollaan. Toisaalta sekakäytöllä pyritään oman hauskanpidon maksimointiin kokeilemalla ja käyttämällä vieraampia aineita. Toimintaa ohjaa tällöin elämyksellisyys ja riskinotto sekä omien rajojen koettelu.

Kun käyttää illan aikana kymmentä eri ainetta, se on ihan rehellistä sekakäyttöä. Se oli oikeestaan ihan sama mitä siellä bileissä tuli vastaan, niin sitä otti. Ekstaasi, MDMA, LSD, siis ihan mikä vaan. Sienet. Kaikki kelpas ja sekasin vaan. Mitä enemmän sekasin, sen parempi fiilis. Hirvee biletys päällä. (Käyttäjä, mies)

Meillä kehitty semmonen tosi tiivis kaveriporukka jossa käytettiin paljon pilveä ja sitte myöhemmin alettiin käyttää muitaki huumeita. Ensin se oli tiettenki sitä savua ja sitä kaljaa ja viinaa ja niiden sekakäyttöä. Aina oli bileet joissa oli paljon ihmisiä, se saatto olla joku ihan pikku kämppä, jossa ahtautui 60 tyyppiä sinne sisään. Oli sellasii tosi hyviä ystäviä, joilla justinsa oli sitte tietoa kaikista muistaki huumeista. (Käyttäjä, mies)

Osassa käyttäjähaastatteluista sekakäyttöä lähestytään eksistentiaalisena kysymyksenä, jonka tavoitteena on tietoinen *itsetutkiskelu*. Kun määrittelyn perusteena on itsetutkiskelu, käyttö merkityksellistyy tietoisena, harkittuna ja hallittuna itsensä kehittämisen ja syvemmän itseymmärryksen tavoitteluna.

Ja sit mun mielestä sekakäytössä on se vahva, et käytetäänkö ittensä päihdyttävästi vai käytetäänkö sitä tietosessa mielessä. Koska jotkut ihmiset vaikka,

esim. ketamiini, mää en oo itte kokeillu sitä, mutta jotkut sanoo, että ketamiini mikä on hevosten tainnutuslääke, niin monet käyttää sitä LSD:n kanssa yhdessä. LSD:kin on sen tyyppinen huumausaine, että sitä voi käyttää hyvinkin erityyppisessä mielessä. Et monet käyttää sitä, kun lähtee baariin ja toiset käyttää sitä päästäkseen lähemmäs Jumalaa, tämmöstä totuutta tai kehittääkseen itseään tai jossain Sveitsissä muun muassa sitä käytetään terapiakäytössä. (Käyttäjä, mies)

Itsetutkiskelun yhteydessä haastattelemamme käyttäjät korostavat poikkeuksetta sitä, että itsetutkiskeluun tähtäävä käyttötapa on hallittu ja siihen sisältyy kokemusten tarkkaa analysointia. Myös käytön hyötyjä ja haittoja pohditaan toistuvasti. Riskitietoisuutta pidetään tärkeänä osana käyttötapaa ja sekakäyttötermiin suhtaudutaan vieroksuen.

POHDINTA: SEKAKÄYTÖN ERILAISET MÄÄRITELMÄT JA MERKITYKSET

Kokonaiskuvan saamiseksi olemme koonneet aineistomme kaikki kymmenen eri määritelmää jaoteltuina ulkosiin ja sisäisiin lähestymistapoihin (taulukko 1).

On huomattava, että esittelemämme sekakäytön määritelmät ovat analyysimme tuloksena syntyneitä pelkistettyjä luokituksia, eivätkä ne esiinny aineistoissamme selväräjaisina. Ne eivät ole toisiaan poissulkevia vaan toisiinsa kietoutuvia näkökulmia, joilla ilmiöön haetaan ymmärrystä ja kuvataan sen moniulotteisuutta ja monenlaisia merkityksiä. Vaikka erilaiset määritelmät tulevat lähelle toisiaan, sekakäytön

Taulukko 1. Ammattilaisten ja käyttäjien sekakäytön määritelmät

Ulkoiset lähestymistavat		Sisäiset lähestymistavat	
Määritelmä	Suhde sekakäyttöön	Määritelmä	Suhde sekakäyttöön
Analyytinen	Holistinen ihmiskäsitys ja ymmärtämään pyrkivä lähestymistapa. Tunnistaa erilaiset käyttötavat.	Fyysinen itselääkintä	Aineiden korjaavia vaikutuksia korostava lähestymistapa. Eri aineet kompensoivat toisiaan, vieroitusoireiden hoito. Ongelmakäyttöpainotus.
Kliininen	Lääketieteellisiä faktoja ja fyysisiä riskejä korostava lähestymistapa. Ongelmakäyttöpainotus.	Psyykinen itselääkintä	Psyykkisiä ja henkisiä traumoja sekä elämäntilanteita korostava lähestymistapa. Ongelmakäyttöpainotus.
Ajallinen	Käytön intensiteettiä ja ruumiillisten olotilojen säätelyä korostava lähestymistapa. Ongelmakäyttö/satunnaiskäyttöpainotus.	Kontrollin menetys	Elämän kaottisuutta ja aineiden käytön ympärille rakentuvaa elämäntapaa korostava lähestymistapa. Ongelmakäyttöpainotus.
Aineperusteinen	Erontekoja käyttäjien, käyttötapojen ja statusten välillä korostava lähestymistapa. Ongelmakäyttöpainotus, mutta tunnistaa erilaiset käyttötavat.	Juhlminen	Käytön satunnaisuutta ja sosiaalista tilanteisuutta korostava lähestymistapa. Viihde- ja satunnaiskäyttöpainotus.
Aineiden saatavuus	Markkinaperusteinen lähestymistapa, jossa käyttö perustuu saatavuuteen. Ongelmakäyttöpainotus.	Itsetutkiskelu	Eksistentiaalinen ja henkistä laajentumista sekä ymmärrystä korostava lähestymistapa. Hallittua käyttöä korostava painotus, mutta tunnistaa erilaiset käyttötavat.

määritelmien luokittelu paljastaa ilmiön eri ulottuvuuksia ja nyansseja.

Ulkoisiin tekijöihin painottuvissa määritelmässä sekakäyttö mielletään hoitoa ja kuntoutusta vaativaksi ongelmakäytöksi. Ulkoiset lähestymistavat painottuvat ammattilaisaineistossa. Esimerkiksi kliinisessä määritelmässä korostuvat käytön aiheuttamat terveysongelmat ja sairaudet. Analyytisessä lähestymista-

vassa aineita sekaisin käyttävää ihmistä lähestytään puolestaan kokonaisvaltaisesti ymmärtäen. Sisäiset tekijät painottuvat käyttäjien kokemuksellisisa määritelmässä, joita läpäisee kulttuurinen ymmärrys sekakäytöstä. Ulkoisilla lähestymistavoilla on merkitystä käyttäjille lähinnä oman ja toisten käytön erottamisen välineinä, käyttötavan ja identiteetin kuvaamisessa sekä oman

aseman osoittamisessa päihdekulttuurin sisäisessä hierarkiassa.

Kliininen määritelmä esiintyy eri merkityksissä molemmissa aineistoissa. Ammatillisille se on tapa jäsentää sekakäytön lääketieteellisiä haittoja ja riskejä, ja käyttäjille se on puolestaan keino paikantaa itsensä päihdekulttuurin sisäisessä hierarkiassa ja kuvata suhdettaan siihen. Aineperusteinen lähestymistapa on ulkoisista määrittelykriteereistä yleisin. Se on ammatillisille ja käyttäjille yhteinen ja jaettu tapa määritellä sekakäyttöä, tosin molemmat lähestyvät sitä omista näkökulmistaan. Varovasti tulkiten aineperusteisen lähestymistavan voidaan ajatella edustavan yhteisesti jaettua todellisuutta, jossa kumpaisenkään tahon omat painotukset eivät toimi määrittelyä ohjaavana tekijänä.

Yleishavaintomme on, että käyttäjien ja ammattilaisten määritelmät muodostavat monenkirjavan ja monilta osin epäkoherentin kuvan sekakäytöstä ja siihen suhtautumisesta. Johtopäätöksemme onkin, että selkeää määritelmää päihdeiden sekakäytöstä on vaikea tästä aineistosta tavoittaa. Päihdetyön ammattilaiset ja käyttäjät painottavat itselleen ominaisia lähestymistapoja: käyttäjät sisäisiä tekijöitä ja ammattilaiset ulkoisia. Osittain nämä näkökulmat kohtaavat, mutta osittain niiden välille muodostuu kuilu, joka voi vaikeuttaa yhteisen kielen löytymistä käyttäjän ja ammattilaisen välillä, ja näin tuoda haasteita päihdehoidon onnistumiseen.

Negatiivissävytteinen suhtautuminen sekakäyttöön on yhteistä sekä ammatillisille että useimmille käyttäjille. Aineistossamme sekakäyttö määritetty ensisijaisesti riippuvuus- tai ongelma-

käytöksi, huumeuran viimeiseksi ja ei-toivotuksi ajautumispisteeksi. Tämä vastaa hyvin pitkälti sitä kuvaa, jonka Tammi ym. (2011) piirsivät tutkimuksessaan huono-osaista helsinkiläisistä huumeiden käyttäjistä.

Kansainvälisissä tutkimuksissa sekakäyttö ei hahmotu yksinomaan ongelma-käyttönä. Niissä sekakäytön nähdään ilmentävän uudenlaisia käytön muotoja, joilla käyttäjät pyrkivät erilaisia aineita yhdistelemällä tietoisiin ja tarkoituksellisiin tavoitteisiin (Boeri ym. 2008; Quintero 2009; Grov ym. 2009). Aineistossamme tästä on viitteitä satunnaiskäyttäjien tulkinnoissa, joissa sekakäyttö on osa ajoittaista ja tilanteista juhlimiskulttuuria tai itsetutkistelun rituaaleihin liittyvää tietoista aineiden sekoittamista. Ammattilaisten tulkinnoissa riskitietoinen ja tavoitehakuinen sekakäyttö ei juuri näy. Tämä voi liittyä siihen, että hoito- ja kuntoutustyön tavoitteena on kohentaa ihmisen hyvinvointia vähentämällä riskikäyttäytymistä. Toisaalta kyse voi olla myös siitä, ettei tällaisia käyttötapoja olla kulttuurisesti valmiita ottamaan keskusteluun, vaan päihteille, erityisesti huumeille annetaan ”hyvän vihollisen” rooli (Christie & Bruun 1985).

Vaikka asenteet huumeiden käyttöön ovat vaihdelleet 1960-luvun leimautumistulkinnoista (esim. Becker 1963) 2000-luvun normalisaatiokeskusteluihin (esim. Measham & Shiner 2009), keskustelu vaarallisiin, harmeja ja kärsimystä aiheuttaviin toimintoihin liittyvistä hyvinolontunteista on edelleen osin tabu. Pösö (2009) on pohtinut, voisiko näihin toimintoihin liittyvistä hyvinolontunteista ja tavoitteellisista päämääristä keskustella harmien,

haittojen ja kärsimysten rinnalla väheksymättä niitä tai luomatta uskottavuusongelmaa sosiaalityölle tai muulle auttamistyölle. Mielikuvat heijastuvat yhteiskunnallisiin asenteisiin ja niiden muuttaminen tapahtuu asiallisen ja monipuolisen tiedon sekä keskustelun kautta. Tekemämme haastattelut osoittavat, että sekakäyttö määritellään lähes poikkeuksetta merkiksi vakavista riippuvuusongelmista ja elämän rakentumisesta päihteiden käytön ympärille. Ne, jotka kertovat viihde- ja juhlimiskäytöstään, puhuvat siitä varoen ja korostavat eroaan ”varsinaisiin” sekakäyttäjiiin. Päihdetyön kehittämisen kannalta päihdetyön ammattilaisten onkin hyvä olla tietoisia sekakäyttöön liitetyistä erilaisista merkityksistä ja näkökulmista.

VIITE

¹ Artikkelit kuuluu osana Suomen Akatemian rahoittamaan tutkimusprojektiin: Päihteiden sekakäyttö: esiintyvyys, käyttötavat ja haitat / 274415.

KIRJALLISUUS

- Alaja, Riitta (1998) Päivystävä lääkäri, huumeet ja päihteiden sekakäyttö. Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim 114 (20), 2136.
- Becker, Howard S. (1963) *Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance*. New York: Macmillan.
- Blomqvist, Jan (1998) *Beyond Treatment? Widening the Approach to Alcohol Problems and Solutions*. Stockholm: Stockholm University.
- Boeri, Miriam W. & Sterk, Claire E. & Bahora, Masuma & Elifson, Kirk W. (2008) Poly-Drug Use among Ecstasy Users: Separate, Synergistic, and Indiscriminate Patterns. *Journal of Drug Issues* 38 (2), 517–541.
- Boys, Annabel & Marsden, John (2003) Perceived Functions Predict Intensity of Use and Problems in Young Polysubstance Users. *Addiction* 98, 951–963.
- Christie, Nils & Bruun, Kettil (1985) *Hyvä vihollinen. Huumausainepolitiikkaa Pohjolassa*. Espoo: Weilin+Göös.
- Demant, Jacob (2010) Kokain og alkohol – en kontrollabel cocktail? Teoksessa Margaretha Järvinen, Jacob Demant & Jeanette Østergaard (toim.) *Stoffer og natteliv*. København: Hans Reitzels Forlag, 146–163.
- Earlywine, Mitchell & Newcomb, Michael D. (1997) Concurrent versus Simultaneous Polydrug Use: Prevalence, Correlates, Discriminant Validity, and Prospective Effects on Health Outcomes. *Exp Clin Psychopharmacol* 5, 353–364.
- EMCDDA (2009) *Selected Issue. Polydrug use: Patterns and Responses*. Lisbon: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Font-Mayolas, Silvia & Gras, Maria Eugènia & Cebrián, Natàlia & Salamó, Anna & Planes, Montserrat & Sullman, Mark (2013) Types of Polydrug Use among Spanish Adolescents. *Addictive Behaviors* 38, 1605–1609.
- Grov, Christian & Kelly, Brian C. & Parsons, Jeffrey T. (2009) Polydrug Use among Club-Going Young Adults Recruited through Time-Space Sampling. *Subst Use Misuse* 44 (6), 848–864.
- Hakkarainen, Pekka (1987) *Huumausainekulttuuri ja käyttötavat Suomessa. Sosiologian lisensiaattitutkielma. Poliittikan tutkimuksen ja sosiologian laitos*. Turku: Turun yliopisto.
- Hakkarainen, Pekka (1992) *Huumausainekäyttötavat*. Teoksessa Osmo Konttula (toim.) *Huumeiden käyttäjät Suomessa*. Helsinki: Kirjayhtymä, 119–145.
- Hakkarainen, Pekka & Metso, Leena (2009) *Joint Use of Drugs and Alcohol*. *European Addiction Research* 15, 113–120.
- Hakkarainen, Pekka & Metso, Leena & Salasuo, Mikko (2011) *Hamppuikäpolvi, sekakäyttö ja doping*. Vuoden 2010 huume-

- mekyselyn tuloksia. *Yhteiskuntapolitiikka* 76 (4), 397–411.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2011) Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. *Tallinna: Gaudeamus.*
- Ives, Richard & Ghelani, Preeti (2006) Polydrug Use (the Use of Drugs in Combination): A Brief Review. *Drugs: Education, Prevention and Policy* 13 (3), 225–232.
- Järvinen, Margaretha & Ravn, Signe (2011) From Recreational to Regular Drug Use: Qualitative Interviews with Young Clubbers. *Sociology of Health & Illness* 33 (4), 554–569.
- Karjalainen, Karoliina & Lintonen, Tomi & Impinen, Antti & Lillsunde, Pirjo & Osmo, Aini (2010) Polydrug Findings in Drugged Driving Cases During 1977–2007. *Journal of Substance Use* 15, 143–156.
- Klein, Axel (2013) Poly and Mono: Reflections on the Validity of ‘Poly Drug Use’. *Teoksessa Adams, Cameron, Anna Waldstein, Ben Sessa, David Luke & Dave King (toim.) Breaking Convention: Essays on Psychedelic Consciousness. Devides: Strange Attractor Press, 162–171.*
- Koivisto, Tiina & Heinälä, Pekka & Helminen, Mika & Seppä, Kaija (2013) Päihdelääkärien asenteet potilaitaan kohtaan. *Suomen Lääkärilehti* 45 vsk 68, 2923–2927.
- Koski-Jännes, Anja & Hänninen, Vilma (1998) Dialogiset prosessit ja riippuvuudesta vapautuminen. *Teoksessa: Anja Riitta Lahikainen & Anna-Maija Pirttilä-Backman (toim.) Sosiaalinen vuorovaikutus. Rauni Myllyniemen juhla-kirja. Helsinki: Otava, 173–191.*
- Kuljukkanen, Leena & Niskala, Maija & Partanen, Airi & Kuussaari, Kristiina & Vormaa, Helena (2013) Päihdepalveluihin pääsy suurissa kunnissa vuosina 2011 ja 2012. *Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.*
- Malin, Katja & Holopainen, Antti & Torunen, Jouni (2006) “Mä käytän subua, että mä pysyn terveenä ja pystyn toimimaan”. Käyttäjän kokemuksia ja näkemyksiä buprenorfiinin käytöstä. *Yhteiskuntapolitiikka* 71 (3), 297–306.
- Martin, Christopher S. (2008) Timing of Alcohol and Other Drug Use. *Alcohol Research & Health* 31 (2), 96–99.
- McCabe, Sean Esteban & Cranford, James A. & Morales, Michele & Young, Amy (2006) Simultaneous and Concurrent Polydrug Use of Alcohol and Prescription Drugs: Prevalence, Correlates, and Consequences. *Journal of Studies on Alcohol* 67, 529–537.
- Measham, Fiona & Moore, Karenza (2009) Repertoires of Distinction: Exploring Patterns of Weekend Polydrug Use within Local Leisure Scenes across the English Night Time Economy. *Criminology and Criminal Justice* 9 (4), 437–464.
- Measham, Fiona & Shiner, Michael (2009) The Legacy of ‘Normalisation’: The Role of Classical and Contemporary Criminological Theory in Understanding Young People’s Drug Use. *International Journal of Drug Policy* 20, 502–508.
- Nuorvala, Yrjö & Metso, Leena & Kaukonen, Olavi & Haavisto, Kari (2004) Muuttuva päihdeasiakkuus. Päihdetapauskannat 1987–2003. *Yhteiskuntapolitiikka* 69 (6), 608–618.
- Parker, Howard (2005) Normalization as a Barometer: Recreational Drug Use and the Consumption of Leisure by Young Britons. *Addiction Research and Theory* 13 (3), 205–215.
- Partanen, Airi (2002) Sekakäyttö hoitoon hakeutuvilla huumeiden käyttäjillä. *Promo* 5, 24–25.
- Partanen, Airi & Holmström, Pekka & Holopainen, Antti & Perälä, Riikka (2004) Buprenorfiinin pistäminen yleistynyt huumeiden sekakäytössä. Piikkihuumeiden käyttäjät Riski-tutkimuksessa. *Suomen Lääkärilehti* 39 vsk 59, 3605–3611.
- Partanen, Juha (1994) Märkä pilvi. *Alkoholipolitiikka* 59 (6), 397–411.
- Peräkylä, Anssi & Ruusuvoori, Johanna & Vehviläinen, Sanna (2005) Introduction: Professional Theories and Institutional Interaction. *Communication and Medicine* 2 (2), 105–109.
- Pesola, Eeva-Liisa (2004): Kokemuksia päihdeiden sekakäyttäjien hoidosta. *Yhteiskuntapolitiikka* 69 (5), 517–528.
- Perälä, Jussi (2011) ”Miksi lehmät pitää tappaa?” – Etnografinen tutkimus 2000-luvun huumemarkkinoista Helsingissä. *Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.*

- Perälä, Jussi & Kainulainen, Heini & Tammi, Tuukka (2012) Helsinkiläiset narkomaanit – käyttö, kulttuuri, kontrolli. Teoksessa Mikko Salasuo, Janne Poikolainen & Pauli Komonen (toim.) *Katukulttuuri. Nuorisoesiintymiä 2000-luvun Suomessa*. Julkaisuja 124. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 293–307.
- Pösö, Tarja (2009) Syyllisyyden ongelmat ja hyvän olen tunne. Teoksessa Merja Laitinen & Anneli Pohjola (toim.) *Tabujen kahleet*. Tampere: Vastapaino, 153–163.
- Quintero, Gilbert (2009) A Cultural Analysis of Collegiate Polydrug Use. *Journal of Psychoactive Drugs*, 41 (1), 39–47.
- Rauhala, Lauri (1983) *Ihmiskäsitys ihmisyydessä*. Helsinki: Gaudeamus
- Raunio, Kyösti (2004) *Olenainen sosiaali-työstä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Romakkaniemi, Marjo & Väyrynen, Sanna (2011) Päihde- ja mielenterveyskuntoutujien kokemuksia psykososiaalisesta kuntoutuksesta. Teoksessa Aila Järvikoski, Jari Lind & Asko Suikkanen (toim.) *Kuntoutus muutoksessa*. Rovaniemi: Lapin yliopisto, 135–151.
- Room, Robin (1978) *Governing Images of Alcohol and Drug Problems: Structure, Sources and Sequels of Conceptualizations of Intractable Problems*. Berkeley: University of California.
- Room, Robin (2001) *Governing Images in Public Discourse about Problematic Drinking*. Teoksessa Nick Heather, Timothy J. Peters & Timothy Stockwell (toim.) *Handbook of Alcohol Dependence and Alcohol-Related Problems*. Chichester: John Wiley & Sons, 33–45.
- Rose, Nikolas (2013) *Ihmistieteet ”biologian aikakaudella”*. *Sosiologia* 4, 308–328.
- Salasuo, Mikko (2004) *Huumeet ajankuvana. Huumeiden viihdekäytön kulttuurinen ilmeneminen Suomessa*. Helsinki: Stakes.
- Salasuo, Mikko & Vuori, Erkki & Piispa, Mikko & Hakkarainen, Pekka (2009) *Suomalainen huumekuolema 2007. Poikkiteieteellinen tutkimus oikeuslääketieteellisistä kuolinsyyasiakirjoista*. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Schensul, Jean J. & Convey, Mark & Burkholder, Gary (2005) *Challenges in Measuring Concurrency, Agency and Intentionality in Polydrug Research*. *Addictive Behaviors* 30, 571–574.
- Seppälä, Pauliina (2003) *Havaintoja huumeista. Tutkimus uusien huumeilmiöiden varhaisena tunnistajana*. Helsinki: Stakes.
- Smith, Gillian W. & Farrell, Michael & Bunting, Brendan & Houston, James & Shevlin, Mark (2011) *Patterns of Polydrug Use in Great Britain: Findings from a National Household Population Survey*. *Drug and Alcohol Dependence* 113, 222–228.
- Sulkunen, Pekka (2007) *Images of Addiction: Representations of Addictions in Films*. *Addiction Research and Theory* 15 (6), 543–559.
- Tammi, Tuukka & Pitkänen, Tuuli & Perälä, Jussi (2011) *Stadin nistit – huono-osaisen helsinkiläisten huumeidenkäyttäjien päihteet sekä niiden käyttötavat*. *Yhteiskuntapolitiikka* 76 (1), 45–54.
- Tanhua, Hannele & Virtanen, Ari & Knuuti, Ulla & Leppo, Anna & Kotovirta, Elina (2011) *Huumeiden tilanne Suomessa 2011*. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos & European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction.
- Virokannas, Elina (2013) *Vailla suojelua – huumehoidossa olleiden äitien kertomuksia lapsuudenkokemuksistaan*. Teoksessa Elina Virokannas & Sanna Väyrynen (toim.) *Varjoja naiseudessa*. Kuopio: Unipress.
- Väyrynen, Sanna (2007) *Usvametsän neidot. Tutkimus nuorten naisten elämästä huumeekuvioista*. Rovaniemi: Lapin yliopisto.